

Ludvig Nessa

Contributed by

Dommen mot Ludvig Nessa:

EIDSIVATING LAGMANNSRETT gjør vitterlig: DOM av 18. mars 1991 i ankesak nr. 49o/ 89: NESSA - STATEN V/KIRKE-, UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENTET Ankende part:
Ludvig Nessa

Prosessfullmektig:

H.r. advokat Johan Hjort, Oslo. Motpart:

Staten v/Kirke-, utdannings-og forskningsdepartementet.

Prosessfullmektig: Regjeringsadvokaten v/advokat Erik Møse, Oslo. Rettens medlemmer:

1. Lagdommer Einar M. Olsen, formann

2. Lagdommer Lars-Jonas Nygard

3. Ekstraordinær lagdommer Bjørn Vade. Meddommere:

1. Irene Nilsen, Yven

2. Valborg Røstad, Moss

3. Rolf Arnt Hansen, Fredrikstad

4. Øystin Baltzersen, Sarpsborg. Dom: Saken gjelder krav om avskjed ved dom, Grunnlovens paragraf 22. Ludvig Nessa, født 11.12.1949, ble ved Kgl.res. av 23.3.1979 utnevnt til residerende kapellan i Borge prestegjeld, Østfold, og tiltrådte kort tid etter. Han avla embetsed i samsvar med Grunnlovens paragraf 21 17.4.1979. Ved Kgl.res. av 20.5.1988 ble det besluttet å reise avskjedssak mot Ludvig Nessa. Samtidig ble han suspendert fra sitt embete. Hovedinnholdet av den kongelige resolusjon er inntatt i byrettens dom, side 6 flg. Ved stevning av 15.8.1988 til Sarpsborg byrett ble søksmål reist. Ludvig Nessa tok til motmæle. Sarpsborg byrett avsa 28.6.1989 dom med slik domsslutning: 1. Residerende kapellan Ludvig Nessa gis avskjed fra sitt embete som residerende kapellan i Borge. 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke. Ludvig Nessa har i rett tid anket dommen. Anken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen. Staten v/Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet har tatt til motmæle. Ankeforhandling ble holdt i Sarpsborg 6.-8.2 og 11.-15.2.1991. Retten ble etter begjæring fra Nessa satt med 4 meddommere fra det alminnelige utvalg. Ludvig Nessa møtte med prosessfullmektig, h.r. advokat Johan Hjort, og ga forklaring. For staten møtte Regjeringsadvokaten ved advokat Erik Møse. Det ble ført 27 vitner, herav 9 nye for lagmannsretten. Dokumentasjonen fremgår av rettsboken. Partene er enige om å avgrense ankesaken til spørsmålet om avskjed fra embetet; retten til "Kappe og krage" etter ordinasjonen er ikke tvistetema. Det gjøres ikke lenger fra Nessas side gjeldende at forhold i suspensjonstiden ligger utenfor avskjedssaken. Nødrett påberopes ikke. For øvrig foreligger saken i alt vesentlig i samme skikkelse som for byretten. Det nærmere saksforhold fremgår av byrettens dom. Ludvig Nessa har for lagmannsretten i hovedsak anført: Bakgrunnen for hans aksjoner - kampen mot abortloven, som en enstemmig kirke fordømmer og krever endret - tilsier vide rammer for prestens valg av ytrings- og forkynnesformer. Hver enkelt prest har nå plikt til å reagere slik en samlet prestestand i 1942 gjorde med skriftet "Kirkens Grunn". Det forligger ikke krenkelser av tjenesteplikter av slik art at de enkeltvis eller samlet gir grunnlag for avskjed. Nessas forhold må vurderes fornuftmessig, rettfærdig og tolerant. Det må tas rimelig hensyn til langvarig tjeneste uten kritikkverdige forhold og alle vitnesbyrdene om hans kvalitet som forkynner. Nødvendig advarsel eller irettesettelser etter tjenestemannsloven er ikke gitt. Det foreligger heller ikke vesentlige brudd med Kirkens Orden eller annen utilbørlig adferd. Den norske kirke har tålt langt alvorligere avvik i lærespørsmål enn de avvik Nessa har stått for. Han har ikke frasagt seg embetet eller deler av det. Embetseden har ikke lenger praktisk betydning. En rekke prester har frasagt seg eden uten følger. Det ville derfor være forskjellsbehandling om man skulle trekke konsekvenser for Nessa. Bruddet med staten som kirkestyre var rent sakramentalt: kirken har anledning til å "binde" sine medlemmer til deres synder med den virkning at sakramentene kan nektes. En "Indre Struktur", en synode mellom frie menigheter bør tillates innen Den norske kirke. Reisen til Balsfjord julen 1987 kan ikke sees som en alvorlig tjenesteforsømmelse. Uformelt bytte av prekestol er vanlig, det var ordnet med vikar, og forholdet var drøftet med sognepresten. Kollekten og de øvrige forhold ved midnattsmessen nyttårsaften 1987 innebar ingen vesentlig forgåelse. Kollekten ble senere godkjent av menighetsrådet. Etter suspensjonen har Nessa med omhu lagt sine gudstjenester i prestegården utenom høymessen i Kjølstad kapell. De aksjonsformer Nessa har valgt, kan virke sterke målt mot vanlige debattformer, men har vært nødvendige som vekker for samvittighetene - for å få gjenopplivet motstanden mot en lærestridig abortlov som Staten anser utdebattert. Sykehusaksjonene, midnattsmessen, det såkalte dukkebrev, Børre Knudsens preken Kristi Himmelfartsdag 1988, begravelsen på Vår Frelsers gravlund og de øvrige symbolhandlinger har sammen med sterk språk- og bildebruk fått budskapet klart frem og synliggjort abortsakens brennende tema. Nessa forsøker med sitt valg av uttrykksmidler å nå frem til kvinner i en valgssituasjon, til helsepersonell, lovgiver og - administrasjon, den alminnelige og kirkelige opinion. At han har lykket, viser listen over dem som stiller opp for Nessa i retten. Mange har aktelse for Nessas mot. Hans forkynnesform er bibelsk - til dels profetisk - etter modell fra Børre Knudsen, men ligger, selv om den kan virke ubehagelig og støtende, slik sannheten ofte gjør, innenfor den grunnlovfestede ytringsfrihet. Skarp kritikk overfor foresatte må tales. Smak og behag er ikke kriterier for tilbørlig adferd. Nessas form må ikke bedømmes strengere enn Børre Knudsens. Den uheldige utvikling i Nessas forhold til menigheten skyldes først og fremst biskop Lislerruds overdramatisering og nidkjære forfølgelse - også med upassende midler - av det han uten grunn og rettslig hjemmel anså som overtramp eller kirkelig uorden. Prestens valg av forkynnesmidler trenger ingen autorisasjon fra biskopen, som i stedet for å kreve lydighet og opptre provoserende, burde vist generøsitet og toleranse i sitt tilsyn med Nessa. Man må være på vakt overfor tendenser til ensretting i kirken. Samarbeidsproblemer og

personlige sider ved forholdet prest/biskop faller utenfor tjenestemannslovens virkeområde. Nessa må ikke holdes ansvarlig for Børre Knudsens handlinger. Nessas tillit i menigheten er ikke vesentlig svekket. Tvert om foreligger det mange vitnesbyrd om den oppslutning Nessa har fått. Selv om retten skulle komme til at vilkårene for avskjed foreligger, bør adgangen ikke nyttes. Dommen over Nessa må stå også for historisk kritikk, jf. Mykledommen. Den splittelse som er oppstått i menigheten kan leges ved tålmodig og omsorgsfullt samarbeid. For Nessas overreaksjoner, særlig overfor sognepresten, bør det finnes tilgivelse. Biskop Lislrud er nå fratrudd. Ludvig Nessa har nedlagt slik påstand: 1. Ludvig Nessa frifinnes. 2. Den ankende part tilkjennes saksomkostninger for byretten og lagmannsretten. Staten gjør i hovedsak gjeldende at Nessa som prest i Den norske kirke er bundet av Kirkens Orden. Han har gang på gang trosset formaning og irettesettelser for å ha satt seg ut over orden og ordninger. Han har krenket tjenesteplikter og ved utilbørlig adferd brutt ned den tillit og aktelse han må ha som embetsprest. Med embetet som grunnlag og embetsdrakten som symbol på presteverdigheten har han gjort seg skyldig i smakløs, sårende og støtende adferd og krenket berettigede interesser. I brev av 17.5.1986 til Kongen har Nessa uttalt at han tilbake-kaller sin embetsed og har senere fastholdt dette. I brev av 17.6.1987 uttalte Nessa at han brøt med staten som kirkestyre. Ved flere anledninger har han uttalt at han ikke godtar de kirkelige foresattes tilsyn. Dette har han fulgt opp i ord og handling. Etter Den norske kirkes ordning er det ikke adgang til å opprette "valgmenigheter" innen kirken, og praktisering av en "indre struktur" i forbindelse med "valgmenigheter" innebærer brudd med kirkeordningen. Lille julaften 1987 forlot Nessa sin menighet for å forette gudstjenester i "valgmenigheten" i Balsfjord i jule- og nyttårshelgen. Hans kirkelige foresatte hadde motsatt seg reisen. Under Nessas fravær ble hans eget embete og - på grunn av sykdom - også sokneprestembetet stående uten lovlig betjening. Ut fra prestestillingenes karakter er det viktig at prestene er til stede når de skal være det. Nessas deltakelse i "Aksjon Nytt Liv" innebærer engasjement i en hemmelig og lovbrytende organisasjon som også er i strid med Kirkens Ordninger. Under midnattsmessen i Kjølstad kapell nyttårsaften 1987 ble det tatt opp kollekt til organisasjonen uten menighetsrådets samtykke. I forhold til allmennheten må det fremstå som utilrådelig at kapellenen gjennom sin stilling sørger for finansiering av en nystiftet organisasjon han selv fremstar som leder av. Dette er enighet om at Nessa kan vise til sterk oppslutning i kirken om det syn at abortloven støtter an mot kristne grunnverdier, men verken denne oppslutning eller Nessas engasjement i saken kan rettferdiggjøre hans språk- og symbolbruk. En prest må ikke forveksle forkynnelse med politikk. Allmennhet og menighet føler seg usikker og utrygg på en prest som når som helst kan komme til å nytte høymessen til demonstrasjoner, som sier han har tilbakekalt sin embetsed og brutt med staten som kirkestyre, som lyser Kongen og hans råd i bann, som uttaler at "biskopen opptre som handlinger for en demonisk statsmakt, som en ulv i bispeklær", som gjør det klart at han ikke kan godta å bli styrt av folk som har så mye blod på hendene som det norske statstyre" og som omtaler kirkestatsråden som "massemorder". Utilbørlig adferd blir ikke mer akseptabel om man kaller den symbolsk eller profetisk. Nessa har i likhet med Børre Knudsen bevisst valgt uttrykksmidler som tiltrekker medienes oppmerksomhet. Hans utspill får derfor bred dekning og blir ofte omtalt i tilspisset form. Opptrapping av aksjonene er varslet. Retten kan ikke overprøve Kongens vurdering av behovet for avskjedsreaksjon. Staten har nedlagt slik påstand: 1. Sarpsborg byrettes dom av 28. juni 1989 pkt 1 stadfestes. 2. Staten v/Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet tilkjennes saksomkostninger for byrett og lagmannsrett. Lagmannsretten er kommet til samme resultat som byretten. I. Retten finner at Nessa ved utilbørlig adferd i en rekke aksjoner har brutt ned den tillit som er nødvendig for embetet, jf. tjenestemannslovens paragraf 15 b. Partene har redegjort for en lang rekke detaljer i saken og fremlagt et omfattende bevismateriale. Retten finner det for sin del tilstrekkelig å behandle følgende forhold: 1. Ludvig Nessa trakk ved brev av 17.5.1986 tilbake sin embetsed. 2. Sammen med Børre Knudsen gjennomførte Ludvig Nessa 11, 12 og 14.5, 18.6 og 19.6.1987 iført prestedrakt demonstrasjoner på Ullevål sykehus' klinikk, Josefinegaten, Oslo og Sentralsykehuset i Østfold, Fredrikstad, inntil de ble ført bort av politiet. 3. I brev datert 17.6.1987 stilet til Kongen, uttalte Nessa at han brøt med "Staten som kirkestyre". 4. 23.12.1987 forlot Nessa, som konstituert sogneprest, mot sin kirkelige foresattes forbud og advarsel Borge og Torsnes menigheter for å tilbringe jule- og nyttårshelgen i Børre Knudsens menighet i Balsfjord. Uten godkjenning fra menighetsråd og kirkelig foresatte gjorde Nessa i lokalpressen kjent at Børre Knudsen ville tre inn i hans sted. 5. I et intervju med avisen "Demokraten" 28.12.1987 og brev av 17.2.1988 stilet til biskop og departement uttalte Nessa om biskop Gunnar Lislrud: "Biskopen opptre som en håndtlinger for en demonisk statsmakt, som en ulv i bispeklær". 6. Under en midnattsmesse i Kjølstad kapell nyttårsaften 1987 samtykket Nessa i at Børre Knudsen fremførte ikke godkjente tillegg til kirkebønnen. Nessa leste opp en fiktiv navneliste over abort-fostere og holdt kollekt til en hemmelig organisasjon "Aksjon Nytt Liv (ANL)", som på dette tidspunkt bare besto av ham selv og Børre Knudsen. Etter forut-gående oppslag i fjernsynets Dagsrevy samme kveld, oppsto det motdemonstrasjoner med håndgemeng i kapellet. 7. I et intervju med avisen "Demokraten" 5.1.1988 uttalte Nessa: "Jeg bryr meg ikke så mye om hva Konge eller kirkestyre måtte mene om det som skjer i Borge." "...Jeg kan ikke godta å bli styrt av folk som har så mye blod på hendene som det norske statstyre". Nessa har senere i dagspressen omtalt statsråd Kirsti Kolle Grøndahl som "massemorder". 8. I brev av 17.2.1988 til biskopen og departementet uttalte Nessa: "I stedet for å be departementet om å suspendere meg, burde biskopen heller ha lyst Kongen og hans råd i bann". 9. Primo april 1988 sendte Nessa og Børre Knudsen H. M. Kongen, Stortingspresidenten, Høyesterettsjustitarius, statsråder, biskoper og ledere for kristne organisasjoner m fl brev inneholdende en plastikkdukke dynket i tomat-ketchup, vedlagt kirkebønn-tillegget fra nyttårsmessene og en tegning, "Skriket". 10. Ved høymessen i Kjølstad kapell Kristi Himmelfartsdag, 12.5.1988, samtykket Nessa som konstituert sogneprest i at Børre Knudsen fremførte en preken med sterke utfall mot Kongen. Selv uttalte Nessa i et presseintervju samme dag frykt for at Kong Olav V kunne komme til å få ettermålet "Kong Olav den blodige". 11. Etter det formelle møte i departementet vedrørende avskjeds- og suspensjonssaken 16.5.1988 holdt Nessa sammen med Børre Knudsen iført prestedrakt en demonstrasjon på Vår Frelses gravlund i Oslo, der de to med en barnekiste og en pressedekning innledet en symbolsk begravelse ved Wergelands grav før de ble ført bort av politiet. 12. Etter suspensjonen 20.5.1988 holdt Nessa 1. pinsedag, 22.6.1988, iført prestedrakt og med pressedekning en demonstrasjon under høymessen i Kjølstad kapell. Dette gjentok seg 2. pinsedag, hvoretter han sammen med sitt følge midt under gudstjenesten forlot kapellet og holdt egen gudstjeneste i prestegården, like ved kapellet. 13. Den 21.9.1988 holdt Nessa og Børre

Knudsen iført prestedrakt en demonstrasjon foran Stortinget, der Knudsen helte lammeblod over seg før de begge ble ført bort av politiet.¹⁴ Nessa har etter suspensjonen med annonsering i dagspressen hver annen søndag i kirketiden uten sogneprestens samtykke holdt gudstjeneste i prestegården.¹⁵ Kristi Himmelfartsdag, 4.5.1989, mens hovedforhandlingen pågikk i Sarpsborg byrett, holdt Nessa egen gudstjeneste i prestegården og forstyrret høymessen i Kjølstad kapell med høytalere. Retten legger etter bevisførelsen under ankeforhandlingen til grunn at de ovenfor beskrevne forhold er i strid med Kirkens Orden. Ved sitt ordinasjonsløfte har Nessa forpliktet seg til å etterleve Kirkens Ordninger. En vesentlig del av Kirkens Orden er fastsatt i lovs form eller med hjemmel i lov, men Nessa må etter rettens orden som er basert på kirkelige vedtak, biskopens tilsyn og etablerte oppfatninger av god forvaltnings-skikk og prestelig adferd. Nessa har i saken reist tvil om alvoret i edfraskrivelsen, jf. pkt. 1 ovenfor, og bl.a. vist til Høyesteretts vurdering av dette forhold i saken mot Børre Knudsen, Rt 1983 side 1004, særlig side 1022. Embetseden har nå etter hans mening ytterligere fått svekket betydning, idet en lovendring fra 1.1.1989 medfører at de aller fleste prester i fremtiden vil bli ansatt uten embetsed. Lagmannsretten kan for sin del ikke se at denne lovendring svekker alvoret ved demonstrativ fraskrivelse av embetseden. Bispemøtet uttalte i 1983 at eden er "et uttrykk for en forpliktelse for Guds ansikt, som en ikke kan si fra seg uten i de alvorligste tilfeller av samvittighetskonflikt. Med den fortolkning som er gitt ..., ser biskopene ikke noe grunnlag for å gå til så drastiske skritt som å fraskrive seg embetseden." Høyesterett har i Knudsen-saken nettopp med utgangspunkt i tilbakekallelsen, etter en samlet vurdering av hans aksjon, funnet grunnlag for den avgjørende karakteristikk "ettertrykkelig, kompromissløs og definitiv". Også i Nessas tilfelle finner man etter rettens mening en kombinasjon av edsfraskrivelse og senere markeringer - her brudd med Kirkens Orden, jf. pkt 4,6,7,8,12,14 og 15 ovenfor - som gir aksjonen en ettertrykkelig, kompromissløs og definitiv karakter. Ludvig Nessa har videre anført at hans valg av uttrykksmidler og forkynnesformer ligger innenfor den yringsfrihet en prest må ha. Når Kirken er så enig i sak som her, må den enkelte prest stå særlig fritt i valg av form. Det vises til vitneforklaringer om verdien av symbolbruk i forkynnelsen og nødvendigheten av uttrykksmidler som står i forhold til abortsakens alvor. Ludvig Nessa må etter rettens mening, når han opptrer som prest i Den norske kirke, ikke bare som vanlig arbeidstaker rette seg etter de plikter og frihetsgrenser et arbeidsforhold medfører, han må på bakgrunn av Kirkens Orden underkaste seg kirkelig tilsyn. Dette kan medføre begrensninger i valg av agitasjonsformer og virkemidler i samfunnetisk debatt. Var statskirke avholder seg fra å øve tvang mot lovgiveren og andre verdslige styringsorganer. Etter at man ved reformasjonen oppløste det teokratiske samfunn, der stats- og kirkestyringen tillå samme organ, ser Kirken det nå som sin rolle i samfunnetiske spørsmål å klargjøre og overbevise, ikke å tvinge eller "overmanne" de verdslige myndigheter ved rettsstridige og voldelige handlinger. Retten viser i denne forbindelse til utdrag av uttalelser fra Kirkemøte 1987 og 1988 som er gjengitt i byrettens dom, side 62-63. En vesentlig del av Ludvig Nessas bevisførelse har hatt til formål å godtgjøre nødvendigheten av sterke uttrykksmidler i abortsaken og forklare symbolverdien i Nessas aksjoner. Retten oppfordres til å vurdere hans gjerning og forkynning i et historisk lys og som ledd i forberedelsen til apokalypsen - "endetiden". Det vises til at Jesus Kristus var sterk, delvis voldelig, opposisjon til verdslige krefter og sammen med sine apostler unnlot å søke makthavernes og mengdens tillit. Profetene i Det gamle testament brukte sterkere symboler enn Nessa. Retten kan ikke se at disse anførsler har betydning for den rettslige bedømmelse av Nessas embets- og livsførsel. Som hierarkisk organisasjon ønsker Den norske kirke å fremstå enhetlig i spørsmål om lære og kirkelig orden - herunder de kirkelige ordninger. I den interne, løpende prosess som tar sikte på kirkelig enhet, kan Nessa i likhet med kollegene fremlegge sine synspunkter med kraft, men i saker der Kirkens syn klart utformet, må den enkelte prest som hovedregel enten avfinne seg med dette eller søke gjøremål i dissentermenigheter, organisasjoner e.l. Det er i den norske kirke biskopene som fører tilsyn med prestene og ved råd, formaning og sjelesorg søker å rettlede. Retten viser til den beskrivelse av tilsynsfunksjonen som er inntatt i byrettens dom s 25. Rettledningen er av andelig og ikke rettslig karakter, men lagmannsretten legger etter bevisførelsen til grunn som fast praksis og etablert kirkelig orden at presten enten bøyer seg for biskopens råd eller - hvis han ikke kan forene dette med sin samvittighet - trekker konsekvensene ved å gi opp embetet. Biskopen har ved utøvelsen av tilsynsmyndigheten i tvilspørsmål anledning til å konferere med sine kolleger. I spesielle tilfeller kan saken forelegges departementet til vurdering i samråd med kirkens ledelsesorganer. Det er nå bl.a. for dette formål opprettet en egen lærenemnd. I forbindelse med sogneprest Kørners avskjedssak uttalte Bispemøtet varen 1989 bl.a.: "Det er biskopens embetsplikt å føre tilsyn med menigheter og dem som gjør tjeneste der. Derfor må enhver tjenestegjørende prest i Den norske kirke lojalt stille seg inn under vedkommende biskops tilsyn. Dette betyr at presten til enhver tid må anerkjenne biskopens rett og plikt til å prøve prestens forkynning og embetsutøvelse på kirkens bekjennelse og ordninger. Han må alvorlig overveie den rettledning og de råd biskopen gir og på denne måte sammen med biskopen legge vinn på å fremme og bevare enheten i Guds rike. Dette er ikke til hinder for at presten skulle kunne søke hjelp og rettledning hos andre, både i teologiske og sjelesørgeriske spørsmål. Med denne hjelp og rettledning må ikke stilles opp som alternativ til det tilsyn vedkommende biskop fører". Det er reist spørsmål om Kirken må stille seg mer liberalt til politisk aktivitet når presten opptrer som privatperson. Retten tar ikke stilling til dette. Ludvig Nessa har konsekvent ved sine aksjoner også utenfor kirkehuset opptrådt i prestedrakt. Ved sykehusaksjonene 18. og 19.6.1987 delte Nessa og Knudsen ut en løpeseddel med innledningen: "Til leger som utfører fosterdrap uten tvingende medisinske grunner. Kjære medmenneske. Vi kommer ikke hit som uvedkommende, men i embeds medfør. Derfor bærer vi prestedrakt". Retten finner at Ludvig Nessa i sin språk- og symbolbruk har nyttet uttrykksformer klart i strid med biskopens råd. Man legger til grunn at Nessa dels har neglisjert biskopens uttrykte råd og dels pliktstridig har unndratt seg tilsyn for å avskjære uønsket rådgivning. Ved dette har Nessa ikke bare tatt avstand fra de lovgivende myndigheter, men også brutt med den kirkelige ledelse. Ved drøftelsen av spørsmålet om det foreligger utilbørlig adferd har det betydning hvilke virkninger Nessas aksjoner har hatt. Retten finner det naturlig å behandle dette emne i sammenheng med det annet hovedspørsmål etter tjenestemannslovens paragraf 15 b: Har Nessa ved sin adferd brutt ned den aktelse eller tillit som er nødvendig for embetet? Det er uenighet mellom partene om forståelsen av tjenestemannsloven på dette punkt. Staten legger særlig vekt på menighetens reaksjon, men anfører at Nessas embete også krever tillit og aktelse fra kirkeledelsens, de kirkeligforesattes og den alminnelige opinions side.

Nessa synes å legge større vekt på en teologisk, etisk-faglig kvalifisert bedømmelse av hans symbolhandlinger og en vurdering av den samfunnspolitiske effekt av hans forkynningsform. Retten antar at man etter tjenestemannsloven bør legge en samlet vurdering til grunn, men finner å måtte legge særlig vekt på menighetens og de kirkelige foresattes tillit. Nessas aksjonsformer må etter bevisførelsen antas å ha virket sterkt fraksjonsdannende i Borge og Torsnes menigheter. Den tidligere sogneprest, nåværende res.kap. i Fredrikstad, Per Reinert Eriksen har forklart at han ved tiltredelsen varen 1986 - etter Nessas første 17.mai gudstjenester med abortinnhold i 1984 og 1985 fant en splittet menighet: noen menighetslemmer støttet helhjertet og reservasjonsløst opp om enhver aksjonsytring, mange stilte seg uforstående, mens en betydelig gruppe sterkt tok avstand fra hans formvalg. Etter hvert økte splittelsen i styrke og omfang. Nessa forlangte ubetinget støtte og oppnådde tilslutning fra grupper i menighetene, men vendte seg bort fra dem som ikke fulgte ham. Splittelsen er beskrevet i sogneprest Eriksens brev av 12.4.1988, som er gjengitt i byrettens dom side 33 flg. Det heter her bl.a.: "Jeg har i samtale med Nessa både 9.februar og 15.mars i år gjort ham kjent med den mistillit som gjør seg gjeldene i den overveiende største del av menighetene i Borge. Jeg har bedt ham innstendig om å gjøre fremstøt som kan rette opp dette mistillitsforholdet også fordi det bl.a. innebærer svært mye ekstra tjenestebelastning for hans nærmeste kollega. Denne tjenestebelastning har jeg over lengere tid forsøkt å skjule av lojalitet mot min reiderende kapellan og venn, og for at uro i menighetene om disse ting så langt som mulig skulle unngås. Etter det som skjedde i julen i forbindelse med det såkalte "prestestolbyttet", har jeg merket en ytterligere forverring av situasjonen. Ikke først og fremst p.g.a. midnattsmesse og abortfokusering, men helt klart p.g.a. den maten Nessa forlot menigheten på i julen. Situasjonen er - som vel allerede kjent også for biskop (og departement?) - så alvorlig i menighetene at mellom 80-90% av de som tar kontakt med sokneprestkontoret for å bli betjent av en prest nekter å la seg betjene av Nessa, eller må la seg overtale/godsnakke med for å la seg betjene av ham. Bare i perioden 1.februar - 10. april i år har undertegnede hatt tilsammen 24 dåp i Borge sokn, mens Nessa har hatt 2". Ludvig Nessas embets- og livsførsel medførte etter det retten kan forstå en gradvis økende utrygghet i menigheten. De kirkesøkende visste aldri om høymessen ville bli forstyrret eller ødelagt av demonstrasjoner. Medlemmer av menigheten som hadde behov for samtaler og prestetjenester, kviet seg for å vise Nessa åpenhet. Før Balsfjordreisen meddelte lærerradet ved Årum skole i Borge at man ikke kunne godta Nessa som taler ved skoleavslutningen før jul. Ved brev av 5.1.1988 fra konfirmantforeldre i Torsnes ble menighetsradet bedt om å finne stedfortreder for Nessa til konfirmantundervisningen. I brevet heter det bl.a.: "Vi mener at den personen som skal undervise ved konfirmasjon må ha tillit og respekt og følge spillereglene i samfunnet. Hvordan skulle det gå hvis alle som ikke var av samme mening som våre politikere som lager lover og regler, gikk ut og demonstrerte på samme måte. Vi har betenkligheter med å sende våre barn til res.kap. Ludvig Nessa, og flere av oss vurderer å holde barna borte fra undervisningen". I brev av 15.4.1988 skriver de samme foreldrene til biskopen: "Vi har til nå godtatt at Nessa har hatt konfirmantundervisningen for våre barn. De siste dagers hendelser har dessverre gjort at vi har vurdert vårt ønske om stedfortreder på nytt. Vi vil derfor be biskop Liserud om hjelp til å få vårt ønske oppfylt, da både konfirmanter og foreldre har mistet all tillit til Nessa...". Sykehusprest Øyvind E. Sæther ved Sentralsykehuset i Østfold, Fredrikstad, skriver i en uttalelse til biskopen 25.4.1988: "... Det mest alvorlige jeg har møtt er noen døende pasienter som ikke får fred: De vil ikke at Nessa skal begrave dem, og de ber om garantier for at det ikke skal komme til å skje!!...". Etter at Nessa 1. pinsedag 1989 - mens byrettssaken pågikk - hadde forstyrret høymessen, organiserte menigheten borgervern for å hindre ham å komme igjen 2.pinsedag. Nessa arrangerte da egen gudstjeneste i prestegården, som ligger 20 meter fra kapellet, og brukte utendørs høytalere, slik at høymessen ble forstyrret. I kirkeledelsen har man sett med uro på Nessas valg av virkemidler. Det er ingen uenighet innen den norske kirke om at man må oppnå endringer i lovgiverens abortsyn, men den ansvarlige kirkeledelse har ut fra de prinsipper som er omhandlet ovenfor valgt å føre dialog med de lovgivende og utøvende statsmakter. Dialogen er etter kirkeledelsens syn på ansvar og roller i samfunnsetiske spørsmål. Biskopen hadde sammen med domprosten og sognepresten ansvaret for å formane Nessa til å følge denne linje og mate løpende påtale større og mindre avvik. I brev av 5.6.1986 skrev biskopen til departementet: "...Biskopen har liten forståelse for res.kap.Nessas aksjoner i forbindelse med abortloven. Det vekker alltid stor forargelse, men der er selvsagt også noen som støtter ham. De er nok få. Problemet er at Nessas aksjonsform i abortdebatten skaper stadig større murer og gjør det vanskelig for kirken å komme på talefot med våre medborgere. Og makter vi ikke å etablere en balansert dialog, vil kirken ikke ha mulighet til å vinne frem med sitt syn". Nessas forhold til sine kirkelige foresatte var likevel etter det opplyste ikke preget av alvorlige forstyrrelser før mot slutten av 1986. Biskopen hadde etter reaksjonene på Nessas 17.mai preken i 1984 - da Nessa vekket forargelse i menigheten ved å trekke paralleller mellom abortsaken og forholdene i nazi Tyskland - i mai 1985 antydning at Nessa burde overveie å søke et annet embete, men det er ikke grunnlag for å konstantere noe motstandsforhold mellom Nessa og hans foresatte før det høsten 1986 oppsto strid om konfirmant-fremvisningen av filmen "Det tause skrik". Nessa satte seg ved denne anledning utover pålegg fra - og inngåtte avtaler med - sine foresatte. Etter de første sykehusaksjoner fikk Nessa, i tillegg til påtale fra Oslos biskop, ved brev av 4.6.1987 pålegg av sin egen biskop om å avstå fra foresatte aksjoner, men trosset de to biskopers formaninger ved aksjoner i Oslo og Fredrikstad. Fungerende biskop Even Fougner hadde 19.6.1987, etter aksjonen i Fredrikstad, en samtale med Nessa og Knudsen som er omtalt i hans brev til departementet av 22.6.1987. Det heter her bl.a.: "Jeg fant det nokså formålsløst å begi meg inn i en samtale med de to om kirkens engasjement i abortsaken. Det er helt åpenbart at de er overbevist om at dette er den aksjonsform som er den eneste adekvate. De beklager begge to at de ikke har begynt med slike aksjoner for mange år siden. På spørsmål om det ikke gjorde et visst inntrykk på dem at mange av deres nærmeste støttespillere har tatt avstand fra slike aksjonsformer, svarte de benektende. Jeg minnet dem om at både formannen i folkeaksjonen "For livsrett og menneskeverd", bibelskolerektor Svein Granerud har tatt avstand fra aksjonene, og at lederen for Børre Knudsens støtteaksjon, sokneprest Ingvar Hageberg har gjort det samme. Det gjorde et nokså sterkt inntrykk på meg da res.kap. Nessa svarte: Men Gud vil det". Det innebærer jo at en befinner seg i en situasjon hvor en ikke lenger er mottagelig for rådgivning og argumenter. Slik jeg vurderer situasjonen idag, er det ingen tvil om at res.kap. Ludvig Nessa kommer til å forsette med sine ulovlige aksjoner. Det gjør heller ikke

noe inntrykk på han når han blir forelagt at han med sine aksjonsformer forsøker å tvinge soknepresten i Borge, og meningsrådene der til å støtte de ulovlige aksjoner". Nessa har under ankeforhandlingen ikke selv kunnet gi klart uttrykk for hans brudd som kirkestyre i juni 1987 omfattet hans kirkelig foresatte, men retten legger til grunn at han i den perioden som nå fulgte, følte seg fritatt for ansvar overfor både verdslig og kirkelig foresatte og la stor vekt på å markere dette i ord og handling. Det mest dramatiske uttrykk for denne uavhengighet ga Nessa gjennom sin Balsfjordreise julen 1987. Reisen og arrangementet mellom Nessa og Knudsen var planlagt i løpet av høsten 1987, men ble først kjent for menighetsråd og foresatte gjennom avisoppslag 22.12.1987. Fungerende biskop søkte øyeblikkelig kontakt med Nessa for å formane ham, men Nessa var ikke å ta tak i. Biskopen la da i kapellet igjen et brev, gjengitt i byrettens dom, side 21, med uttrykkelig forbud mot å forlate tjenesten og pålegg om øyeblikkelig å søke kontakt. Det er av Nessa erkjent at han mottok brevet før han reiste. Han reiste likevel, uten å ha søkt kontakt, etter i hemmelighet å ha endret menighetens liste til avisene over gudstjenester i jule- og nyttårshelgen ved å sette Børre Knudsens navn inn i stedet for sitt eget. Nessa opptrådte ved denne anledning særlig illojalt og utfordrende overfor sin nærmeste foresatte, sognepresten. Da sognepresten 15.12.1987 ble orientert om Nessas reisepålegg ba han - på tross av sykdom - Nessa innstendig om å drøfte dette videre med ham og sa at spørsmålet i alle fall måtte forelegges biskopen. Nessa unndro seg videre drøftelse, men ga gjennom pressen offentlig uttrykk for at sognepresten hadde godkjent reisen. Også menighetsrådene ble etter det som er opplyst for retten ført bak lyset i forbindelse med Balsfjordreisen. Planen for gudstjenestene i jule- og nyttårshelgen ble ensidig endret av Nessa, som etter flere måneders sykepermisjon og som konstituert sogneprest forlot uten forhåndskontakt med menighetsrådet kollekt til inntekt for den hemmelige "organisasjon" Aksjon Nytt Liv, som sa seg berettiget til å bryte norsk lov, jf. utdrag av statuttene gjengitt i byrettens dom, side 28. (Bemerk trykkfeil i siste avsnitt: "vanskelig" skal være "hemmelig"). Retten legger til grunn at tillitsforholdet mellom Nessa og hans foresatte med dette definitivt var brutt, først og fremst som resultat av en langvarig prosess med stadig klarere avvisning fra Nessas side av råd, rettledning og formaning fra biskop Lisleruds side, bl.a. med offentlig beskyldning om vranglære. Etter nåværende biskop Fougner's forklaring var Nessas opptreden i årene omkring 1986-87 slik at det måtte "skjære seg" i forhold til enhver foresatt. Tidligere sogneprest Per Reinert Eriksen forklarer i lagmannsretten at han måtte søke seg bort fra embetet som Nessas foresatte for å overleve som menneske. Eriksen hadde etter hva retten forstår, søkt embetet for å ta opp utfordringen ved å være brobygger mellom Nessa og menigheten og gjenopprette samhold og enhet i kirken, men måtte våren 1988 innse at menigheten var sprengt i fraksjoner, på randen av oppløsning. Daværende biskop skrev til departementet 13.5.1988 bl.a.: "Spenningen i samarbeidsforholdet og merbelastningen med kirkelige handlinger betyr at soknepresten blir syk. Siden julen 1987 har han vært helt eller delvis (50%) sykemeldt. Når dette skrives er han i halv stilling, men hvor lenge han makter presset kan ingen si. Han er sterkt merket av den belastning han må bære som sokneprest i dagens Borge prestegjeld. Hans brev av 12.04.1988 er i sannhet et rop om hjelp". Nåværende biskop, tidligere domprost Even Fougner, sa i sin forklaring for lagmannsretten at han - hvis Nessa skulle få adgang til å gjeninntre i embetet - ikke vet hvordan man skal råde med problemene. Etter dette er lagmannsretten kommet til den konklusjon som er nevnt innledningsvis. II. Retten finner videre at Nessa har gjort seg skyldig i grove krenkelser av tjenesteplikter. Sett i sammenheng inngår de forhold som ovenfor er regnet opp i pkt. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 12, 14 og 15 i grovt pliktstridig tilsidesettelse av Kirkens Orden og rammes av tjenestemannslovens paragraf 15 a, annet alternativ. Det samme gjelder forholdene regnet opp i pkt. 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 og 13, som etter rettens mening, samlet sett, må betegnes som grovt pliktstridig tilsidesettelse av biskopens tilsyn. De enkelte aksjonshandlinger i oppregningen utgjør en rekke gjentatte krenkelser, som rammes av tjenestemannslovens paragraf 15 a, tredje alternativ. Retten legger til grunn at arbeidsgiverens varselsplikt er varetatt, bl.a. ved brev av 4.6.1987 fra Biskopen i Borg med henvisning til samtale 15.5.1987, brev av 22.12.1987 fra domprosten i Fredrikstad, brev av 31.12.1987, 19.1.1988 og 28.1.1988 fra Kirke- og undervisningsdepartementet og brev av 20.5.1988 fra Biskopen i Borg. Man viser også til skriv fra Statsministerens kontor, datert 16.12.1983, om virkningene av edsfraskrivelse. III. Lagmannsretten er således kommet til at vilkårene gjør avskjed etter tjenestemannslovens paragraf 15 a og b er til stede. Dere er uenighet mellom partene hvorvidt retten skal nøye seg med å ta stilling til om avskjedsvilkårene er til stede eller også må vurdere hvorvidt adgangen bør benyttes. Retten finner det ikke nødvendig å ta stilling til spørsmålet, idet man - slik forholdene her ligger an - som i Knudsen-saken ikke kan se at avskjedigelse i noe fall er til å komme utenom, jf. Rt. 1983 side 1024. I forhold til menighet og kirkelig foresatte er det oppstått en helt uholdbar situasjon. Ludvig Nessa blir å avskjedige ved dom etter grunnlovens paragraf 22. Byrettens avskjedsdom blir å stadfeste, idet retten ikke har noe å bemerke til byrettens omkostningsavgjørelse. Avskjedssaken krevde domstolsbehandling, og Nessa måtte etter omstendighetene ha anledning til å ta til motmæle. Anken har vært forgjeves. Det foreligger etter rettens mening ikke slike omstendigheter at Nessa etter unntaksreglene i tvistemålslovens paragraf 180 annet ledd bør fritas for å dekke Statens omkostninger for lagmannsrett. Det er fremlagt omkostningsoppgave fra Regjeringsadvokaten pålydende kr. 144.407,-, herav salær kr. 130.000,-. Oppgaven legges til grunn. Dommen er enstemmig. D o m s l u t n i n g: 1. Byrettens dom stadfestes. 2. I saksomkostninger for lagmannsrett betaler Ludvig Nessa til Staten v/Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 144.407,-. -ett hundre og førtifire tusen fire hundre og sjukroner innen 2 – to - uker fra forkynnelsen av denne dom. Lars-Johan Nygard, Einar M. Olsen, Bjørn Vade, Irene Nilsen, Valborg Røstad, Rolf Arnt Hansen, Øistein Baltzersen.

<!--[if !supportLineBreakNewLine]-->

<!--[endif]-->Bekreftet for førstelagmannen: